

mar felismerték: sem a felsőszintű ideológiai oktatás régi formái (a hagyományos „pártiskolák”), sem az idejétmúlt tudományos munkamegosztás nem tudnak megfelelni az új politikai és tudományos igényeknek. Ezt felismerte a politikai vezetés és reformszárnya, valamint a tudományos elit egy kisebb része, amely zömmel alkotmányjogászokból, államelmélettel foglalkozó tudósokból és néhány szociológusból állt (Jovan Djordjevič, Najdan Pašič, Leon Gerškovič, Gorazhd Kušej, Jože, Goričar és mások). A politikatudomány intézményesítése szempontjából döntő jelentőségű volt az egykori Jugoszlávia társadalmi-politikai szervezeteinek, elsősorban a Kommunisták Szövetségének a politikai akarata, de a diszciplína kiépítése szempontjából talán még fontosabbnak bizonyult a társadalomtudomány kiválóságainak együttműködése, részvételük a programok szervezésében, az oktatásban és a kutatásban.⁴

A szlovén politikatudomány intézményesülését és fejlődését az 1980-as évek végéig tágabb összefüggésben, Jugoszlávia viszonylatában kell tekinteni. Ennek ellenére a ljubljanai Politikatudományi Főiskola kezdettől fogva a Szlovén Köztársaság felsőoktatási rendszerének alkotórésze volt, mivel az oktatás a föderatív egységek (köztársaságok) hatáskörébe tartozott.

A PF „alapító atyái”, megerősödve később az invenciózus ifjabb generációval, eléggé előrelátóak voltak – részben a korabeli nemzetközi társadalom- és politikatudománnyal való kapcsolataiknak köszönhetően – ahhoz, hogy a főiskola fejlődését a következő irányokba befolyásolják.⁵

A kezdeti évek után, amikor a hallgatókat még különleges kritériumok alapján válogatták ki – az államapparátus, a politikai szervezetek, az oktatási és tömegkommunikációs intézmények ígéretes munkatársai közül –, a főiskola a diákok felvételét tekintve ugyanolyan nyitottá vált, mint az egyetem.

A politikatudományhoz fokozatosan csatlakoztak más modern társadalomtudományi diszciplínák. 1964-ben az *újságírás és a kommunikáció*, két évre rá a *szociológia*, 1975-ben a *védelmi tudományok és egy rövid ideig az „önigazgatás elmélete és gyakorlata”* néven számontartott diszciplína, amelytől később elálltak. Ugyanakkor a tananyag új, modern kiegészítő tárgyakkal gazdagodott (az empirikus kutatás módszertana, számítógépes stúdiumok, informatika stb.).

Ezeket a tartalmi változásokat szervezeti átalakulások kísérték: 1968-ban a PF Szociológiai, Politikatudományi és Újságíró Főiskolává (SZPUF) alakult, majd 1970-ben Társadalomtudományi, Politikatudományi és Újságírói Kar (TPUK) néven beolvadt a ljubljanai egyetembe.

A szervezeti egyesítés mintegy öt évig tartó ellentmondásos folyamata alatt egyre több figyelmet fordítottak a *kutatási* tevékenységre. Kutatóközpontokat létesítettek, köztük a Politológiai Kutatási Központot (1967) és a Közvéleménykutató Intézetet (1966) (ez utóbbi főleg a szociológia területén tevékenykedett, de fontos szerepe volt a

politikai folyamatok empirikus kutatásának fejlesztésében is), amelyeket 1976-ban a TPUK Kutatóintézetében egyesítettek.

E fejleményeknek volt néhány más jelentős következménye is a politikai tudományokra nézve. A kezdetben differenciálatlan diszciplína az 1970-es években belpolitikára és a nemzetközi kapcsolatokra szakosodott. Ugyanakkor a politikatudományi tananyag új tárgyakkal bővült: a politikatudományt hallgató diákoknak el kellett sajátítaniuk a szociológia, a kommunikációelmélet és más tudományágak alapjait is, és vice versa. A TPUK keretében és utódintézményeiben folytatott tanulmányokat minden változás ellenére továbbra is az *interdiszciplinaritás* jellemezte. A politikatudomány és a kapcsolódó tudományágak kutatási bázisa az oktatást is gazdagította. A TPUK egyre öntudatosabb intézménnyé vált (részben a nemzetközi társadalom- és politikai tudományokra való nyitottsága folytán). Az 1970-es évek derekán, az úgynevezett „ólmos években” derekasan állta a sarat a politikai hatalommal való összeütközések során. Az 1980-as években, az egyetemi reformok idején, amelyeknek részeként a politikatudomány visszafogását szorgalmazták, e törekvések ellenére sikerült a modern társadalomtudomány élharcosainak megalapítani a *Nemzetközi Kapcsolatok Kutatóközpontját*, bizonyítva ezzel a *nemzetközi tanulmányok* nagyobb függetlenségét.⁶

A tudományág megerősödésében a Szlovén Politikatudományi Társaság (SZPT) is fontos szerepet játszott. A szervezetet 1968-ban alapították. Nem kis érdeme volt a politikatudomány legitimálásában. Számos tudományos konferenciát szervezett. Tevékenyen részt vett a Jugoszláv Politikatudományi Társaságok Szövetségének munkájában: koordinálta az IPSA-kongresszusokon való részvételt, tudományos találkozókát és kerekasztalokat szervezett, kétoldalú együttműködést alakított ki (pl. a lengyel politológusokkal stb.). A társaság támogatta a politikatudományi publikációkat (pl. útnak indította a Politológiai és Szociológiai Könyvtár sorozatát), meghívott számos külföldi előadót és megjelentette néhány jeles külföldi politológus tanulmányát. A társaság, amelynek tevékenysége meglehetősen hullámmzó volt, általában elmaradt a hasonló jellegű külföldi szervezetek mögött. Aktívabb évei – némi késedelemmel – a politikai pluralizmus és demokratikus átmenet lehetőségének kritikus pillanataiban következtek el újra.

Fogalmazzunk meg néhány következtetést a szlovén politikatudomány tárgyalt időszakban végbement fejlődését illetően.

A szlovén politikatudomány 1961–1989 között a kutatók számát, az anyagi eszközöket és intézményi hátterét tekintve viszonylag gyenge volt, különösen néhány rokon társadalomtudományi diszciplínával összehasonlítva. Az erőforrások nagy részét arra kellett fordítania, hogy elismerjék teljes jogú diszciplínaként, és megteremtse hitelét. Főbb hiányosságai közül már a múltban is szemére vetették, hogy a politikai realitást és szabályozó elveit illető álláspontja túlzottan normatív, hogy az empirikus kutatások terén nagyok a lemaradásai, és hogy több fontos kutatási területet elhanyagolt. A tudományág

jellemzőit részben az is meghatározta, hogy az „alapító atyák” első generációja javarészt jogi végzettségű volt.

Másrészt a tudományág a vázolt időszakban néhány jelentős eredményt is elért, melyeket a következőkben foglalhatunk össze. Sikerült elismertetni a politikatudományt modern diszciplínaként, és megteremteni intézményi bázisának alapelemeit. Ugyanakkor kialakultak a legfontosabb részdiszciplínák.

– A politikatudomány ebben az időszakban dolgozta ki, jóllehet egyenetlenül, alapfeladatait, elsősorban az oktatás és a kutatás területén.

– A diszciplína jelesebb képviselői bekapcsolódtak a nemzetközi politikatudományi életbe. Hosszabb-rövidebb ideig amerikai vagy nyugat-európai egyetemeken tanultak vagy specializálódtak, és többkevesebb sikerrel igyekeztek átvenni a diszciplína korszerű fogalmi apparátusát. Meghonosították a modern politikatudomány olyan alapfogalmait, mint az „érdekcsoportok”, „politikai kultúra”, „politikai rendszer”, „pluralizmus” stb. és alkalmazták őket a politikai jelenségek értelmezésében.

– Ennek eredményeképpen elutasították, vagy legalábbis lényegesen módosították a politika dichotomikus osztályértelmezését, amelyet az „érdekek pluralizmusa”, illetve az „érdekek öngazgatási pluralizmusa” kategóriákkal helyettesítettek. Ez utóbbi közrejátszott ugyan a „pártok nélküli politikai pluralizmus” utópiájának kialakulásában, de egyszersmind – és erről nem szabad megfeledkezni – hozzájárult a teljes politikai pluralizmushoz vezető jelenlegi szlovén „bársonyos evolúcióhoz” is.⁷

– Ebben az irányba mutatott a „civil társadalom” és „állam” dualizmusának aktualizálása, aminek történeti és módszertani szempontból egyaránt megvolt a jelentősége. Jóllehet kezdetben a „szocialista”, illetve „öngazgató” civil társadalomhoz kapcsolódott, egy időben hozzájárult a civil társadalom általános fogalmának elfogadtatásához – miközben a konzervatívok „ellenforradalmi” kategóriának minősítették – és így előmozdította, hogy új politikai erők léphessenek a politika színterére.

– A tárgyalt periódus végére nőtt a politikatudomány vonzereje: tehetséges diákok, akik politológiai diplomát szereztek, vállalkoztak arra, hogy posztgraduális tanulmányaik befejeztével tudományos pályára lépnek. Noha a kutatói állományt és más erőforrásokat tekintve a tudományág még mindig lemaradásban volt például a szociológiához képest, határozottan javultak az esélyei arra, hogy átvészelve az előtte álló kritikus éveket.

– A tárgyalt periódusban látott napvilágot néhány alpmű (és tanulmány), melyeknek rendkívüli jelentőségük volt a diszciplína tudományos tekintélye, valamint a róla kialakult általános kép szempontjából. E művek a politikatudománynak mint önálló diszciplínának a megalapozásához (Bibič–Novosel 1971), néhány speciális kutatási terület, köztük a nemzetközi kapcsolatok kimunkálásához (Benko

1987), vagy a politika és a politikatudomány néhány jelentős aspektusának kimunkálásához, például a politikai kultúra (Južnič 1973), a hadsereg (Bebler 1971), a soknemzetiségű állam (Svetličič 1985), az önrendelkezés elve (Petrič 1984), a közvélemény (vö.: Niko Toš 1987) elemzéséhez kapcsolódtak.⁸

A szlovén politikatudomány ezzel a hozadékkal lépett be a viharos politikai változások folyamatába, amelynek eredményeképpen a szocialista jellegű öngazgatási rendszer posztkommunista parlamentáris demokráciává alakult át. Mi volt a politikatudomány válasza ezekre a gyökeres változásokra?

A DEMOKRATIZÁLÓDÁS HATÁSA A SZLOVÉN POLITIKATUDOMÁNYRA

Az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején a politikai pluralizmus kialakulása – mely Szlovéniában az „öngazgatási pluralizmusról” a teljes politikai pluralizmusra való áttérést és a nemzeti önállóság megteremtését is jelentette⁹ – meghatározó módon befolyásolta a szlovén politikatudományt. A gyors politikai változások meglepték és egyben arra késztették a tudományág képviselőit, hogy reagáljanak ezekre. Az a tény, hogy a diszciplína már intézményesedett, és hogy az 1980-as évek végére maga is a politikai pluralizmus mellett emelt szót, megkönnyítette az önbírálatot és – ahol szükségesnek látszott – az átalakulást. Volt tehát mire építenie, nem kényszerült arra, hogy mindent előlről kezdjen. A demokratizációs és nemzeti emancipációs folyamatok (és a világban végbement átfogó változások) nyomán módosult 1. a politika fogalmáról, és így a tudományág tárgyáról alkotott felfogás; 2. a kutatás stratégiája; 3. a tananyag szerkezete; 4. az oktatás és a kutatás szervezeti keretei; 5. a Szlovén Politikatudományi Társaság szerepe és 6. a diszciplína nemzetközi kapcsolatrendszere.

A politika fogalmának változásai

Először is, új elemekkel bővült a politikatudomány tárgya, a politika fogalma, néhány korábbi elemet pedig feladtak vagy relativizáltak. A politikát általában véve most jóval önállóbbnak tekintették, mint a szocialista korszakban. A politika fogalma realizisztikusabbá vált: inkább a *politikai hatalomért való versengést* hangsúlyozták, semmint a politikai alrendszerekben érvényesülő, együttműködésen alapuló közvetlen demokráciát. A politika értelmezésének ez a változása új erővel vetette fel a liberális politikai filozófia és a politikatudomány néhány klasszikus problémáját: a „játékszabályok” jelentőségét a politikában; a jogállamiságot (Rechtsstaat); a hatalommal való visszaélés és a hatalom hatékony ellenőrzésének problémáját; a politikai képviselét

kérdéseit; a politikai pluralizmust és a hatalmi elitek rendszeres rotációját (a választási verseny központi jelentőségét a politikában) stb. Jóllehet az öngazgatási pluralizmus koncepciója nem tagadta a *konfliktusok* jelentőségét a „forradalom utáni” politikai életben, az új szemlélet azonban a diszciplína középpontjába állítja a politikai konfliktusokat azáltal, hogy elismeri a politikai hatalomért folytatott küzdelem létjogosultságát, és hogy a hatalomért folyó békés versengésben látja megoldásuk legitim módját. Tehát a politika értelmezésében új jelentőséget kapott a weberi és schumpeteri hagyomány, ugyanakkor az „állam elhalásának” eszméjét, amely oly fontos volt a sztálinista etatizmussal való konfliktusban, valamint a közvetlen demokrácia eszméjének kidolgozásában, radikálisan újraértelmezték, illetve elvetették vagy hallgatólagosan feladták.¹⁰

A politika értelmezésének ez a változása összekapcsolódott a *civil társadalom* és *állam* vitájának újjáéledésével is. Ez a modern „paradigma”, melynek régi hagyománya volt a szlovén politikatudományban az 1960-as években és az 1970-es évek elején (lásd Bibič 1972), az 1980-as években új értelmezést kapott¹¹, ezenkívül az egyik döntő motivuma volt annak, hogy a szlovén politikatudományi közösség a *politikai pluralizmus* mellett foglalt állást. A politikai pluralizmust ezután a modern társadalom dichotóm struktúrájának következményeként értelmezték, és ebből következően a többpártrendszert a „civil társadalom” és az állam közötti politikai közvetítés egyik szükséges mechanizmusának tartották. A politika fogalma így újból összekapcsolódott a politikatudomány főáramával, a politika azonban nem redukálódott a pusztá „pártpolitikára”: más politikai szervezeteket, érdekszövetségeket, mozgalmakat és polgári kezdeményezéseket is hangsúlyoztak, és e célra a *társulásos pluralizmus* fogalmát használták (Bibič 1989; a kifejezést Dahl is alkalmazta, 1989). Hozzá kell azt is tenni, hogy a politikai konfliktus központi szerepe ellenére hangsúlyozták a *konszenzus* és az *együtműködés* jelentőségét is a politikában. A politikát tehát többdimenziós folyamatként fogták fel, amely egyrészt magában foglalja a politikai hatalom megszerzését, megtartását és gyakorlását a hatalomért való törvényes versengés alapján, másrészt viszont némi teret enged a politika tágabb, participatorikus összefonódásának is, melynek oly kiemelkedő helye volt az öngazgatás korábbi koncepciójában. A politikának ez a fogalma, úgy tűnik, összhangban van a nem pártjellegű társulások sajátos szlovén hagyományával is, amely döntő szerepet játszott az ország nemzeti, társadalmi és politikai történetében. Továbbá egybecseng a posztkommunista társadalmak azon általános tapasztalatával, hogy a politikának a „túlpártosodása” károsan befolyásolja a politikai folyamatokat, és hogy a politika „hatalomért való küzdelemre” redukálása az átalakulás sajátos „patológiájához” vezet (Rizman 1994). A politika értelmezésében bekövetkezett változások – összefüggésben a politika társadalmi-gazdasági, etnikai, demográfiai és etikai vonatkozásaival, formális és informális aspektusaival, a politika és az államigazgatás kapcsolatával

(Brezovšek 1992), a politikai kockázat új jelentésével, illetve a szlovén közvélemény ehhez fűződő viszonyával (lásd például Markič 1992a) – jelentős mértékben meghatározzák azoknak az új problémáknak a körét, amelyekkel a politikatudománynak foglalkoznia kell. Ez érvényes a politika nemzetek fölötti dimenziójára is, valamint regionalizációjára, nemzetköziesedésére és globalizálódására (Benko 1993; Bučar 1993; Svetličič 1993b).

Új kutatási stratégia

Az utóbbi években végbement demokratizálódás és nemzeti emancipáció, és a politika megfelelő új dimenziói természetesen komoly kihívást jeletettek a politikatudományi kutatás számára. Az 1991 és 1992 között kidolgozott új kutatási stratégia¹² a politikai demokrácia és a nemzetközi kapcsolatok problémáját helyezi középpontba. A szlovén nemzeti függetlenségre törekvés nyomán az új kutatási stratégiában markánsan megfogalmazódnak a nemzetállam kiépítésének kérdései, különös tekintettel arra, hogy korunk egyszerre veti fel a nemzetek önrendelkezésének és integrációjának elvét. Mind a politikai demokráciába való átmenet, mind az új nemzeti állam építése új igényeket támasztott – akárcsak a nemzetközi politikatudományban – a diszciplína alkalmazott tudománnyá alakítását illetően. Politikai orientáció kezdte áthatni a programokat és bizonyos mértékig a kutatási módszereket is. Természetesen túlzás lenne azt állítani, hogy a diszciplína maradéktalanul megfelelt ezeknek az új igényeknek, ebben szűkös személyi és anyagi erőforrásai is korlátozták. Mindenesetre a tudományág új helyzete mozgósította prominens képviselőit, hogy a társadalomtudományok szerepéről folytatott általános vita keretében újragondolják a „tudomány helyzetét” a posztkommunista korban (Bučar 1990; Bibič 1991; Svetličič 1992; Fink-Hafner 1993b). Az alábbiakban röviden ismertetek néhány mai kutatási témát, beszámolót, illetve kutatáspolitikai tézist, amelyek az utóbbi években felkeltették a tudományág iránt érdeklődők figyelmét.

A *politikai demokráciába* való átmenet folyamata még nem tart elég hosszú ideje Szlovéniában (és a többi kelet-közép-európai országban) ahhoz, hogy összetettségében vizsgálhatnánk. Annyit mindenesetre megállapíthatunk, hogy a demokratikus átmenet, valamint a demokrácia megszilárdítása központi kérdés volt a szlovén politikatudományban és közeljövőben is az marad. Néhány kutatási eredmény már napvilágot látott (pl. Fink-Hafner 1992a, 1992c, 1993d; Bibič 1993a, 1993b, 1994; Toš 1992; Ferfila 1993; Brezovšek 1993a; Žagar 1993). Ezekből levonható az a következtetés, hogy Szlovéniában a demokratikus átalakulás valójában a korábbi szlovén demokratikus ellenzék és a volt reformkommunista elit kölcsönhatásának és (konfliktusoktól sem mentes) együttműködésének viszonylag békés eredménye volt, amiben közrejátszottak a kedvező

nemzetközi körülmények. A szlovén demokratikus átmenet ezen „bársonyos evolúciójában” – a megjelölést nem fogadja el minden elemző – különleges szerepet töltött be az új életre kelt autonóm civil társadalom, melynek élharcosai alkották a demokratikus politikai megújulás egyik fő erejét. Ez a tény magyarázhatja, hogy Szlovéniában miért jutott olyan fontos szerephez a *civil társadalom* kategóriája a demokratikus átalakulásról és a demokrácia elméletéről folytatott vitákban. Ez volt valamennyi reformerő vonatkozási pontja, a politikai változásnak és a politikatudomány megújulásának egyik döntő tényezője (bővebben lásd Bibič 1990 és Gantar 1993; a civil társadalom elméletéről vö. Keane 1988; Cohen – Arato 1992). Természetes volt, hogy a politikai demokráciába való átmenet során magának a *demokráciának* a mibenléte is megkérdőjeleződött. Ebben a tekintetben a politikatudomány újra kapcsolódott a demokráciaelmélet nemzetközi politikatudományban tárgyalt fő témáihoz (J. Schumpeter, R. Dahl, D. Held és mások). Az áttérés a közvetlen (önigazgatáson alapuló) demokrácia álláspontjáról a képviseleti, politikai demokrácia elfogadására látnivaló, a participáció az öngazgatási rendszer összeomlása után (Ferfila 1992) egy időre háttérbe szorult, noha mostanában ismét megfogalmazódott, változott tartalommal: a referendum-demokrácia (Zajc et al. 1992a), az ipari demokrácia formájában, sőt a kiteljesedett poliarchikus renden nyugvó „harmadikutas demokrácia” általánosabb igényeként (Bibič 1992a). A versengésen alapuló liberális demokráciát tételeiben általánosan elfogadták, de nem abszolutizálták klasszikus formájában. Némi figyelmet fordítottak, Lijphart és G. Lembruch elgondolásait követve, a konszociációs vagy egyeztetéses demokrácia eszméjére is (lásd Lukšič 1991). Komoly kísérlet történt arra, hogy a mai *neokorporatista* vita fényében újraértékeljék a demokráciáról folytatott vitát, mivel a modern liberális demokrácia mindinkább „liberális és korporatív demokrácia” alakját ölti. Feltételezik, hogy a neokorporatista kooperációs törekvések a konfliktusfeloldás fontos mechanizmusává válhatnak a posztkommunista társadalmakban (Lukšič 1993).

Érthető, hogy a független szlovén államban – melyet 1991 júniusában hirdettek ki – *Szlovénia politikai rendszere* a politológiai kutatások középpontjába került. Az új politikai rendszert, amelynek alkotmányos kereteit a Szlovén Köztársaság 1991 decemberében kihirdetett új alkotmánya rögzítette, az 1992 decemberében tartott második választás tette valósággá. A politikatudomány képviselői a mai neoinstitucionalista irányzat nyomása nélkül is tisztában voltak vele, hogy a kutatásnak az új politikai rendszer központi *intézményeire*, mindenekelőtt az új *parlamentre* kell irányulnia (Markič 1991; Brezovšek 1991a; Kropivnik 1992). A korábbi háromkamarás gyűlés átalakulása az 1990 áprilisi választások után kétkamarás képviselőtestületté valóban kutatás tárgyát képezte (Zajc 1993), és vizsgálták néhány összefüggésben a parlamentarizmus fejlődését és az új szlovén parlament szerepét a politikai modernizációban (Zajc, Danica Fink-Hafner, Kranjc, Lukšič,

Škerlep, Brezovšek és mások, lásd Zajc 1993). A politikai ellenzék intézménye és racionalitása szintén figyelmet kapott (Lukšič 1990; Bibič 1992b stb.). Minthogy az új szlovén parlament az Országgyűlésből (általános politikai képviselő) és az Országos Tanácsból (érdekképviselő)¹³ áll, a későbbi kutatásoknak módjuk lesz megvizsgálni belső döntési folyamataikat (lásd pl. Zajc 1991; Fink-Hafner 1991a); a két testület egymás közti kapcsolatát és szerepüket a kormány (Brezovšek 1991b; Zajc 1992b), a köztársasági elnök és a politikai társadalom (elsősorban a pártok) és a civil társadalom (mindenekelőtt az érdekszövetségek és a médiák) viszonylatában. Az e területeken megindult kutatások mellett a *pártok* intézményrendszere is kapott némi figyelmet (Kranjc 1992; 1993; Fink-Hafner–Svásand 1994; Toš 1992c; Zajc 1990 stb.). Vizsgálták az *érdekcsoportok* kapcsolatát a parlamenthez, mindenekelőtt az új szlovén államépítési folyamatban betöltött érdekközvetítő szerepüket (Fink-Hafner 1991; 1992; 1993a). Az empirikus politikatudomány további fejlődése szempontjából kulcsfontosságú a *választási folyamat* kutatása Szlovéniában. Jóllehet eddig ezt túlnyomórészt a közvéleménykutatások keretén belül értelmezték (N. Toš és munkacsoportja), a politikatudományi kutatás más területein is komoly figyelmet fordítanak rá (Fink-Hafner 1990; Lukšič 1993; Zajc 1993 és főleg Kropivnik 1993a). Az utóbbi ambiciózus kísérletet tett az 1907-es, az 1911-es (az Osztrák–Magyar Monarchia szlovén részében tartott), valamint a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, azaz az első Jugoszlávia területén tartott 1920-as választások, illetve a legutóbbi szlovén többpárti választások összehasonlító vizsgálatára (Kropivnik 1990; 1991; 1993b; 1993c).

A *nemzet*, a *nemzeti identitás*, a *nacionalizmus* és az *etnikai kisebbségek* kérdése hagyományos témája a szlovén politikai gondolkodásnak és politikatudománynak, és most a nemzetiségi politika mai általános újjászületése újra megára vonta a politológusok fegyelmét (Komac 1990; Rizman 1991; Južnič 1993; Žagar 1992; Jesih 1993 stb.).¹⁴ Megnőtt a jelentősége az „átmeneti időszakban” a *politikai kultúra* és a *politikai oktatás* témakörének, néhány új empirikus kutatást indítottak el és az elméleti törekvések (Južnič 1989; Godina 1991) mellett vizsgálják a társadalmi és politikai értékek alakulását Szlovéniában (pl. Toš 1993) és főleg a fiatal (egyetemista) nemzedékek körében (Zidan 1992a; 1992b; Ule et al. 1993). Ami a *politikai eszmetörténetet* illeti, a tudományág – a szocialista (marxista) politikai gondolkodás keletkezésének és történetének múltbéli kutatása után – manapság a szlovén politikai gondolkodás történetét, kivált demokratikus hagyományait igyekszik feltárni (Prunk 1992; Zver 1990), és néhány általános huszadik századi irányzatra (liberalizmus, pluralizmus, nacionalizmus, neokonzervativizmus, katolicizmus stb.) fordítja figyelmét (Rizman 1991; 1992; Bibič 1990; Lukšič 1992 stb.).¹⁵ A politikai folyamatok és értékek empirikus vizsgálatában továbbra is különösen jelentős a *szlovén közvélemény-kutatási program*, amely 25

éves folyamatos működésével egyedülálló a volt Jugoszláviában (vö. Toš 1992).

A független szlovén állam létrejötte, nyilvánvaló okokból, új jelentőséggel ruházta fel a *nemzetközi kapcsolatok* kutatását. Megélenkült az érdeklődés az önrendelkezés, a szuverenitás és az új szlovén állam nemzetközi helyzete iránt (Benko 1991; Bučar 1993; Žagar 1994). E fogalmakat ismét legitimnek tekintik, szűk nacionalista értelmezésüket azonban elutsítják. Tematizálták a kis országok általános szerepét a nemzetközi kapcsolatok újrendezésében. Rámutatnak, hogy a nagyobb rugalmasság és a jobb alkalmazkodóképesség viszonylagos előnyt jelent, mivel az új technológiai forradalom viszonyai között a nemzetköziesedés fontosabb, mint az ország mérete (Svetličič 1993c; Bučar 1993b).

Számos szerző vizsgálta *Szlovénia emancipációjának*¹⁶ folyamatát, keresve azokat a tényezőket, melyek az 1980-as években és az 1990-es évek elején fokozatosan a szlovén függetlenségi törekvések felerősödéséhez vezettek mind az elitek, mind a szélesebb lakosság körében (Benko 1991; Vidovič 1994; Brinar–Kuhnle 1994). Igyekeztek feltárni a függetlenné válás gazdasági, kulturális és politikai okait. Azt is megmutatták, hogy a szlovén politikai erőknél kezdetben a megegyezésen alapuló alkotmányos *status quo* kialakítására, majd egy *aszimmetrikus föderációra*, végül pedig a *konföderáció* egy formájára tett erőfeszítései miként vallottak kudarcot az (újra)központosított föderáció híveinek ellenállása, az egykori köztársaságok határainak erőszakos megváltoztatása miatt. Érthető, hogy a nemzeti kérdés újjáéledésének viharos korában a *föderalizmus* és a *konföderalizmus* komparatív és belföldi problémái, valamint az *európai föderalizmus* kérdései a politológusok (és a jogászok) figyelmének homlokterébe kerültek (ld. Bebler 1993a; Kristan 1989; Ribičič–Tomac 1989; Brezovšek 1992; 1993; Žagar 1990). Mivel a történelemben számos példája volt az öngazgatás gyakorlatának, összehasonlító vizsgálatokat végeztek a témakörben. Közös norvég–szlovén program indult azzal a szándékkal, hogy összevegyék a két ország főbb jellemzőit (Bučar–Kuhnle 1994). Ezekből a kutatásokból az a tanulság adódik, hogy nem szabad a szlovén nemzet emancipációját és nemzetállam-építését (bizonyos nacionalisztikus érzelmű megnyilatkozások ellenére sem) valamiféle zárt rendszerre irányuló törekvésnek tekinteni, mivel ez nyitott folyamat, amelynek közvetlen és hosszú távú célja egyaránt az ország integrálása a tágabb regionális, európai és globális kapcsolatrendszerbe.

Az új szlovén állam nemzetközi helyzetének értékelése szempontjából alapvető fontosságú volt a *politikai rendszerek* néhány *összehasonlító* áttekintése (Bebler–Seroka 1990). Az új szlovén állam szélesebb integrálásának szükségességét megerősítették a *regionalizáció* folyamatainak vizsgálatai. Az európai *regionalizmus* terén végzett kutatások feltárták a határovezetek közötti és a nemzetközi regionális együttműködés számos összefüggését, a régiók szerepét a hazai és

nemzetek fölötti döntéshozatalban, vizsgálták a regionális együttműködés jogi és politikai összetevőit és fejlődési tendenciáit (Bučar 1993c). Fontos elemzések készültek az *európai integráció* (ECC, EU) folyamatáról, elsősorban gazdasági aspektusairól és Szlovénia Európai Közösséghez fűződő kapcsolatairól (Brinar 1992; 1993), valamint az integráció politikai struktúrájáról (Brezovšek 1993; Šabič 1993), illetve a folyamat politikai meghatározottságáról, különös tekintettel a szlovén érdekcsoportoknak az Európai Unióban betöltött szerepére (Fink-Hafner 1993a).

A megváltozott nemzetközi viszonyok között az utóbbi időkben a semlegesség is figyelmet kapott (Benko 1993). A nemzeti emancipáció és a nemzetközi integráció egyidejű folyamatainak alapján felvázolták a *szlovén külpolitika* új megközelítését (Benko 1992; Bučar 1992; 1993a). Különös súlyt fektettek arra, hogy újragondolják és kidolgozzák az európai és nemzetközi *gazdasági kapcsolatokban* követendő új szlovén stratégiát, a szlovén gazdaság világgazdasági integrálódását, a külföldi beruházások szerepét Szlovéniában és Közép-Európában. E témákat a dezintegráció és a nemzetköziesedés, valamint az új technológiai decentralizáció és globalizáció mai folyamatainak tágabb összefüggéseiben közelítették meg, beleértve a nemzetiségeknek a nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepét is (Svetličič 1993a; 1993b; 1993c). A nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó legfontosabb kutatásokat nemrégiben speciális alapkutatási program keretében egyesítették, melynek témája: Szlovénia helyzete a mai világban.

Szlovénia függetlenné válásával a *védelmi kutatások* is előtérbe kerültek. Tanulmányozták a hadsereg, a hadiipar, a fegyverkezés és leszerelés, a nemzetközi biztonság és a nemzetbiztonság szerepét (Bebler 1992; Grizold 1990; 1991). Általánosan elfogadott, hogy a hadseregnek döntő szerepe van a monolitikus rendszerből a politikai pluralizmusba való átmenet és, természetesen, a régi állam lebontásának, az új állam(ok) létrehozásának folyamataiban. A védelmi kutatások nem kerülhették meg az olyan kérdéseket, mint a volt jugoszláv hadsereg szerepe a jugoszláv válságban, viszonya a többpártrendszerhez, növekvő elkötelezettsége az egyik fél mellett (Szerbia), hiszen mindez siettette a korábbi Jugoszlávia szétesését (Bebler 1991a; 1992; 1993b; Grizold 1992a). Tüzetesen vizsgálták, hogy a jugoszláv hadsereg miként *vesztette el legitimitását* a szlovén közvélemény szemében (Jelušič 1992). Figyelmet fordítottak az 1991 nyarán Szlovéniában lezajlott *tíznapos háborúra* is, melyre a jugoszláv hadsereg és a szlovén területvédelmi egységek között került sor; valamint értékelték a napjainkban pusztító balkáni háború általános vonatkozásait (Bebler 1993c). Elemezték a tömegkommunikáció szerepét a szerb–horvát konfliktusban (Malešič 1993). Foglalkoztak a nemzeti *identitás* és *biztonság* kérdésével is (Vreg 1991). Nemrégiben kialakították a *Szlovén Nemzetbiztonság* átfogó kutatási programját. A projekt keretében kidolgozzák a hidegháború utáni európai védelmi politikák új

megközelítéseit, elemzik a független szlovén állam nemzetközi biztonságpolitikájának alakulását. A védelmi kutatás nagymértékben támaszkodik a politikatudomány eredményeire (lévén a honvédelmi ágazat az állam és a nemzetközi kapcsolatok része), emellett a szociológiára (empirikus kutatások, foglalkozás- és szervezetszociológia stb.), a kommunikációkutatásokra (mivel a modern katonai szektor erősen függ a kommunikációs folyamatoktól), valamint más diszciplínákra (technológiai kutatások, orvostudomány, pszichológia stb.). A védelmi kutatások során emellett figyelmet kell fordítani három időszerű problémára: a polgári-katonai kapcsolatok, különösen a hidegháború után és az „új demokráciákban” (folyamatban van egy szimpózium előkészítése); Szlovénia beilleszkedése a *kollektív biztonsági* rendszerekbe (NATO, Európai Unió, Partnerség a Békéért stb.); a békekutatás, amely ugyancsak kihívást jelent.

A tananyag reformja

Az általános fejlemények és a jelenlegi politikai átalakulások természetesen befolyásolták a politikatudomány *tananyagának felépítését* is. Mivel a szlovén politikatudomány a kortárs nemzetközi politikatudomány mintájára épült fel, magába olvasztva a politikatudomány hagyományos részterületeit (politikai eszmetörténet, politikaelmélet, politikai rendszer, összehasonlító államtudomány, nemzetközi kapcsolatok tudománya), így szilárd alapokra épülhetett a legutóbbi tananyagreform, amelyre az 1990-es évek elején került sor a Szociológiai, Politikatudományi és Újságírói Karon folyó társadalomtudományi oktatás átfogó újjászervezése keretében. Az 1991 óta Társadalomtudományi Kar néven működő intézmény az egyetlen hely Szlovéniában, amely otthont ad a tudományág oktatásának. A korszerűsített politikatudományi tananyagban más társadalomtudományi diszciplínák (szociológia, kommunikáció, statisztika, informatika, empirikus kutatási módszertan) is helyet kaptak, és nincs szükség a megváltoztatására a többpárti politikai demokráciába való átmenet időszakában sem. Sőt a politikatudomány berkeiben az 1980-as években komoly viták folytak a tananyag korszerűsítésének követelményeiről, a „gyakorlati” orientáció előtérbe állításáról (Bibič 1985; Maček 1983). A részdiszciplínák némelyike a világban és Szlovéniában (Jugoszláviában) végbemenő változásokra válaszolván módosította érvrendszerét, sőt olykor magának a diszciplínának a nevét is. Mindenesetre hangsúlyozni kell, hogy az új politikatudományi tananyag, mely az 1991–1992-es tanévben lépett életbe, nem csupán látszatváltozásokat eredményezett. A diszciplína képviselői az átfogó társadalomtudományi és politikatudományi tananyagreformot nagyon is komolyan vették, ami megmutatkozik abban, hogy érzékenyen reagáltak a mélyreható hazai és nemzetközi politikai változásokra, a posztkommunista társadalom és politika új igényeire, a nemzetközi politikatudomány új

tendenciáira (vö. Bučar 1990; Bibič 1991; Svetličič 1992; Markič 1993; Fink-Hafner 1993). A megújult politológiai tananyagból kimaradtak az ideológiailag túlterhelt tárgyak (modern szocializmus, az öngazgatás elmélete és gyakorlata stb.), illetve azok, amelyek az új szlovén állam létrejötte miatt fölöslegessé váltak (Jugoszlávia politikai rendszere). Másrészt nagyobb hangsúlyt kaptak a konkrét kormányzati struktúrák és viszonyuk a politikai és civil társadalomhoz, valamint a polgárokhoz. Helyet kapott a tananyagban a törvényhozási folyamat, a közigazgatás, az állami pénzügyi és költségvetési politika, a közigazgatás irányítása stb. A politikai pártok és érdekcsoportok nevű tantárgy keretében előtérbe került a civil társadalom és a politikai társadalom. Speciális kurzus indult az ember-jogi politika tanulmányozására is. Fontos változást jelent a politikaelemzési kurzus (policy analysis) bevezetése. E változások révén a belpolitikai tanulmányok is lényegesen korszerűbbé váltak: nyitottabbá a politikai valóságra, lehetővé téve így a diákok számára, hogy megértsék és elemezzék a politikai intézményeket és folyamatokat. Ez *mutatis mutandis* a politikatudományi tananyag más tárgyaira is érvényes. A nemzetközi kapcsolatok tanulmányozásában helyet kapott az európai integráció, a nemzetközi szervezetek, valamint a diplomácia és nemzetközi tárgyalások témája. Tervbe vették az Európa-stúdiumok továbbfejlesztését.

A politikatudományi oktatás és kutatás szervezete

A ljubljanaei egyetem Társadalomtudományi Kara – mint említettük – az egyetlen intézmény Szlovéniában, ahol politikatudományi képzés folyik. Négy tanszékre tagolódik, az alapszciplínák szerint. A *Szociológiai Tanszék*, a *Kommunikáció Tanszék* és a *Kultúrológiai Tanszék* mellett megalakult *Politikatudományi Tanszék* fogja egybe a politikatudomány területén tevékenykedő oktatási és kutatási egységeket (tanszékvezető: Bogomil Ferfila docens). A tanszék négy csoportból és három *kutatóközpont*ból áll.

Az oktatást megszervező és a hozzátartozó diszciplínák oktatószemélyzetét összefogó csoportok a következők:

Elméletia-nalitikus Tanulmányok (vezetője: Adolf Bibič profesz-szor). Ez a csoport oktatja az elméleti diszciplínákat, nagy figyelmet fordítva a módszertani ismeretekre. A diákok nagy szabadsággal rendelkeznek a politikatudományi tárgyak kiválasztásában.

Politikaelemzés és Közigazgatás-kutatás (vezetője: Drago Zajc docens), feladata a kormányzati struktúrák és funkciók oktatása, valamint konkrét politikai folyamatok elemzése. Az itt szerzett ismeretek kifejezetten az államapparátusban végzendő munkára képesítnek.

Nemzetközi Kapcsolatok (vezetője: Bojko Bučar docens), a Társadalomtudományi Karon folyó oktatás egyik legfontosabb területét koordinálja és szervezi. Mivel széles interdiszciplináris alapokon

nyugszik, elsősorban nemzetközi és összehasonlító tanulmányokkal foglalkozik, a diákokat külügyi szolgálatra készíti fel.

Védelmi Tanulmányok (vezetője: Ljubica Jelušič docens), a nemzetbiztonság, a polgári-katonai kapcsolatok, a háború és béke kérdéseinek oktatása a feladata. A szaktárgy mint a politikatudomány sajátos ága mélyen gyökerezik a társadalomtudományban és a Szlovén Köztársaság katonai és polgári szervezeteiben végzett munkára készíti fel.¹⁷

1961 és 1993 között 502 diák szerzett politikatudományi diplomát (a nemzetközi kapcsolatok stúdiumain végzett hallgatókat is beleértve), és (1980 óta) 265 diák fejezte be védelmi tanulmányait.

Az 1993–1994-es tanévben az összesen 1719 diák közül 369-en vettek fel politikatudományi tárgyakat (elméleti-analitikus tanulmányok, politikaelemzés, közigazgatás, nemzetközi kapcsolatok és védelmi tanulmányok).

A Politikatudományi Tanszék és a keretében működő csoportok egyik alapfeladata a posztgraduális képzés irányítása és szervezése (elsősorban az MA fokozat megszerzése és a szakosodás elősegítése érdekében). A posztgraduális képzés (kétéves MA tanulmányok) egyelőre az alábbi szakosodási lehetőségeket nyújtja:¹⁸

- *Politikaelemzés: európai szempontok;*
- *Közigazgatás;*
- *Amerikai tanulmányok;*
- *Nemzetközi kapcsolatok;*
- *Védelmi tanulmányok.*

EI kell ismerni, hogy a posztgraduális tanulmányok határozottan elitista jellegűek: hétvégi előadások formájában folynak, elsősorban azok számára, akik a PhD fokozat megszerzésére készülnek.¹⁹

A Politikatudományi Tanszék kutatóközpontjai, a szociológiai, kommunikációs és kultúrológiai kutatóegységekkel együtt, a *Társadalomtudományi Kar Társadalomtudományi Intézetének*²⁰ részei. Kutatómunkájuk, amely átfogja a politikai élet elméleti és empirikus aspektusait mind belpolitikai, mind nemzetközi vonatkozásban, az alábbi három kutatóközpont keretében folyik:

Politológiai Kutatóközpont (vezető: Adolf Bibič professzor). Tevékenysége kiterjed a politikatudomány fejlődésének alapproblémáira, valamint a politikaelmélettel és a politikai eszmékkel kapcsolatos alap kutatásokra. Emellett elemzik a politikai intézményeket és folyamatokat, valamint a politikai szocializációt (elsősorban a Szlovén Köztársaságban), törekedve a gyakorlatias megközelítésre. A központ jelenlegi legfontosabb kutatási programja a *Modern pluralizmus és demokrácia elmélete és empirikus folyamatai* (felelős: Adolf Bibič). E programhoz más kutatási programok is kapcsolódnak az alábbi témák vizsgálatára: a szlovén parlament; a szlovén érdekcsoportok szerepe az Európai Unióban; a neokorporativizmus szerepe Szlovéniában (összehasonlításban a Cseh Köztársasággal); választói magatartás.

A Nemzetközi Kapcsolatok Központja (vezető: Marjan Svetličič

professzor) a nemzetközi politikai kapcsolatok területét kutatja. A nemzetközi és összehasonlító vizsgálatok elméleti megalapozása mellett feladata a nemzetközi intézmények és folyamatok, a külpolitika, a regionalizmus és az európai integráció tanulmányozása. Az utóbbi időkben a nemzetközi gazdasági kapcsolatok is fontos helyet kaptak a kutatási programban. A központ első számú kutatási programja: *Szlovénia helyzete a mai világban* (kutatásvezető: Marjan Svetličič). A program keretében tanulmányozzák a kis államoknak a nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepét is. Önálló projekt keretében kutatják a béke megőrzésének, az európai integrációnak és az európai politikai intézményeknek, valamint a hidegháború utáni semlegességnek a problémáit. A központ (noha két vezető tagja is diplomáciai szolgálatba lépett) jelenleg a fejlődés időszakát éli.

A *Védelmi Tanulmányok Központja* (vezető: Anton Grizold docens) a biztonság és a honvédelem alapkérdéseire, a hadsereg társadalomban betöltött szerepére, valamint a polgári-katonai kapcsolatokra irányuló kutatásokat fogja egybe. Tanulmányozzák a békével, a konfliktusok békés megoldásával összefüggő kérdéseket, különös tekintettel a konfliktus-megelőzés módozataira. A vizsgálatok egyik pontja a militarizmus, valamint a háború, a leszerelés és a béke jelensége. A fő kutatási tevékenység a *Szlovénia Nemzetbiztonsága* program keretében folyik (felelős: Anton Grizold). A kutatás az alábbi témákra is kiterjed: a változó nemzetközi helyzet hatása a polgári és katonai véleményekre; katonai pályák; az atomfegyverkezés és ellenőrzése.

A Szlovén Politikatudományi Társaság

Elmondhatjuk, hogy a Szlovén Politikatudományi Társaság (SZPT) tevékenysége jelentős fejlődésen ment át, mintegy válaszul az utóbbi hat évben végbement társadalmi és politikai változásokra. Az 1989 és 1993 közötti időszakban a Társaság rendszeresen megtartotta éves konferenciáit. Kidolgozták a tudományág etikai kódexét, amely rögzíti a szakmai magatartás erkölcsi szabályait. Az éves találkozónak a kutatással való összekapcsolása révén a konferenciák határozottan szakmai jelleget öltöttek. E változásoknak számos oka volt: elsősorban az 1980-as években és az 1990-es évek kezdetén kialakult politikai pluralizmus, a Társaság nemzetközi kapcsolatainak kedvező alakulása, az ifjabb nemzedék beérkezése, a tudományág önismeretének előtérbe állítása stb. A SZPT utóbbi időkben végzett tevékenysége jól szemléltethető az öt egymást követő éves konferenciával, melyeket 1989 óta minden május utolsó hetében tartottak Ankarában. A konferenciák témái (és egyúttal a jegyzőkönyvek címei) a következők:

- *Politikai pluralizmus és a közélet demokratizálása* (1989);
- *(Kon)föderalizmus, többségi döntéshozatal, konszenzus* (1990);
- *A '90-es választások* (1990);
- *Parlamentarizmus: dilemmák és perspektívák* (1991);

- *A szlovén állam kialakulása* (1992);
- *A demokrácia megszilárdításának problémái* (1993).

Különös jelentőségű volt az 1989-ben megrendezett első ankarani konferencia, amely a politikai pluralizmus általános áttörésének jegyében zajlott, olyan kritikus pillanatban, amikor a politikai pluralizmust még nem törvényesítették Szlovéniában. Létjogosultságát mindig vitták, kivált a volt Jugoszlávia államkeretében. A konferencia jegyzőkönyvei hozzájárultak a politikai pluralizmus szlovéniai elismeréséhez, valamint törvényesítéséhez 1989 szeptembere és decembere között (vö. Kranjc 1992). A konferencián jeles politológusok vettek részt a volt Jugoszlávia más területeiről (valamint külföldről) is, növelve ezzel a rendezvény jelentőségét. Rendszeresen tudósított róla a sajtó, a rádió és a televízió, ami nemcsak a Társaságnak mint független szervezetnek a közmegítélése, hanem politikai hatása szempontjából is fontos volt. Az ezt követő éves konferenciák az új szlovén állam demokratikus átalakulásának és emancipációjának fontosabb problémáira, valamint a politikai demokrácia megszilárdulására összpontosítottak; a szlovén politikatudomány kialakította szakmai arculatát a politikai pluralizmus viszonyai között. A SZPT – mintegy 80 tagjával – továbbra is támogatja a tudományág területén megjelenő új publikációkat, mind kidolgozottabbá teszi saját szervezetét, és határozottan törekszik a tudományág nemzetközivé tételére.

A tudományág nemzetközivé tétele

A nemzetközivé válás ma már elodázhatatlan követelmény az összes társadalomtudomány számára, a politológiát is beleértve. Ez az általános nemzetközi trendnek köszönhető, de a szlovén politikatudomány esetében összekapcsolódik két további tényezővel. Az első a diszciplína szemléletváltásával függ össze. A második pedig a Szlovén Politikatudományi Társaság önállóvá válásához kapcsolódik. E tényezők együtt rendkívüli mértékben megnövelték a tudományág nemzetközi dimenziójának jelentőségét. Az összes létező politikatudományi intézmény, és különösen a Szlovén Politikatudományi Társaság arra törekszik, hogy összefüggő programot dolgozzon ki, melynek révén bővíti nemzetközi kapcsolatait, elsősorban azért, hogy kétoldalú együttműködést alakít ki a szomszédos és más országok politikatudományi közösségeivel; megalapozza részvételét a nemzetközi kutatási programokban; két- és többoldalú tudományos konferenciákat szervez; külföldi kollégákat hív meg az SZPT országos konferenciáira; bekapcsolódik a diák- és tanárcsere-programokba; támogatja a kiemelkedő külföldi politológusok munkáinak és a klasszikus politológiai örökségnek a lefordítását.

A Szlovén Politikatudományi Társaság a nemzetközi együttműködésben való érdekelttségét az IPSA-ban, valamint az ECPR-ben való részvételével, illetve a részvétel előmozdításával is bizonyította. Bár

a szlovén politológusok, különösen az 1970-es évek eleje óta, tevékenyen részt vettek az IPSA munkájában, érdekeltségüket növelte az a tény, hogy az SZPT mint önálló szakmai szervezet 1992-ben az IPSA tagjává vált. A csatlakozásra azután került sor, hogy az SZPT 1991 novemberében teljesen független szakmai társasággá nyilvánította magát; miként az is volt megalakulásának pillanatától kezdve, s nagymértékben az is maradt, miután társult tagként önkéntesen csatlakozott a Jugoszláv Politikatudományi Társaságok Szövetségéhez. Az SZPT az IPSA RC-vel együttműködve 1993 szeptemberében nemzetközi konferenciát szervezett Bledben *Polgári társadalom, politikai társadalom és demokrácia* címmel. A Társadalomtudományi Kar (a kar politikatudományi tanszéke) szintén az SZPT ösztönzésére csatlakozott 1992-ben – a volt szocialista országok közül elsőként – az ECPR-hez. Az ECPR így a szlovén politológusok európai politikatudománnyal való együttműködésének jelentős kapcsolódási pontjává vált. A szlovén politológusok részt vesznek számos európai, regionális és nemzetközi szakmai szervezet, folyóirat és társaság munkájában (az IPSA és testületei: ECPR, ERGOMAS stb.), esetenként tisztséget is betöltenek (A. Bebler, A. Bibič, V. Benko, B. Bučar, D. Fink-Hafner, S. Južnič, E. Petrič, M. Svetličič). A szlovén politikatudomány további nemzetközi együttműködésére adottak a lehetőségek, bár gondot okoz a programok ésszerű kiválasztása, tekintettel az elérhető erőforrások szűkösségére.

KÖVETKEZTETÉSEK

A szlovén politikatudomány helyzetének e rövid áttekintését szerény lehetőségeink tudatában, de reménykedve fejezem be. A tudomány fejlődése tekintetében Szlovénia nem hasonlítható – már csak szűkös erőforrásai miatt sem – a nagyobb országokhoz, melyek régi hagyományokkal bírnak a diszciplína intézményesítése terén. Számos külső és belső körülmény miatt a politikatudománynak viszonylag – még más társadalomtudományi diszciplínáihoz képest is – gyenge a pozíciója az országban. Nem láthatjuk előre, a politikai élet forgandósága hogyan befolyásolja majd a diszciplína jövőbeni helyzetét. A politikai pluralizmus sokkal kedvezőbb a tudományág számára, mint bármely más rendszer, mivel nagyobb védeltséget nyújt a hátrányos következmények lehetőségével szemben, ha a kutatási eredmények nem felelnek meg az egyes politikai cselekvők vagy koalíciójuk érdekeinek. Indokolt tehát, hogy a tudományág jövőjét óvatos optimizmussal szemléljük.

Sikerült megújítani a politikatudományi oktatást, és alkalmazkodni a pluralista politikai rendszer igényeihez. A politikatudományi kutatás kiterjedt a hazai és nemzetközi politika új témáira, melyek döntő jelentőségűek a parlamentáris demokrácia megszilárdítása szempontjából, és elősegítik az új szlovén állam folyamatai és intézményei

empirikus vizsgálatának fejlesztését. Tény, hogy a politikatudomány-nak új dilemmákkal és kihívásokkal kell szembenéznie. Tisztában vagyunk azzal, hogy a politikai élet, a demokrácia minősége, valamint a politikai intézmények általános teljesítményének minősége a poszt-kommunista időszakban döntő jelentőségű lesz a diszciplína fejlődésére nézve. De a felelősségünk, hogy erősítsük a politikatudomány kognitív funkcióját és gyakorlati alkalmazhatóságát, szintén fontos tényezője (vagy az kellene hogy legyen) a politikai élet racionalizálásának és demokratizálásának. A tudományág autonómiája és felelőssége előfeltétele annak, hogy a diszciplína képes legyen megújulni és szakmai identitását kialakítani, válaszul az új kihívásokra.

JEGYZETEK

- ¹ Az *Academia operosorumra* gondolok: a ljubljani tudományos társaság 1781-től programjába bevette a „jogi és politikai tudomány” kutatását is (lásd Gspan–Legisa 1956: 375).
- ² A Szlovén Népköztársaság országgyűlése 1961. január 31-én törvényt fogadott el a Politikatudományi Főiskoláról (lásd *Uradni list LRS*, 1961. No. 4.).
- ³ A belgrádi Társadalomtudományi Intézetet és ezen belül a Politika- és Jogtudományi Osztályt 1958-ban alapították.
- ⁴ A volt Jugoszlávia politikatudományának kritikai története még megírásra vár. Néhány aspektusáról vö.: Djordjević et al. 1979; Bibič 1982.
- ⁵ Ez a rész a PT egykori vezetőinek az intézmény évfordulói alkalmából készített elemzéseinek és értékeléseinek – köztük Vlado Benko professzornak, a kar első dékánjának a PT 30. évfordulójára írt beszámolóján és értékelésén (1991. október) – alapul. Felhasználtam továbbá különböző alkalmakból publikált anyagokat, köztük az első szlovén politikatudományi konferenciáról (1965. január 18–19.) megjelent publikációkat (lásd Bibič, szerk. 1965.), valamint a szociológiai, politológiai és kommunikációs tudományok szerepéről és helyzetéről lezajlott vita anyagait (*Teorija in praksa*, 1971 1, 33–71; Vreg–Korešek 1981). Az itt adott értékelésért természetesen a szerző vállal felelősséget.
- ⁶ A nemzetközi kapcsolatok tudományának megerősítése a Szlovén (Szocialista) Köztársaság Nemzetközi Kapcsolatok Társadalmi Tanácsának érdeme.
- ⁷ Az öngazgatási pluralizmusnak ez az ellentmondásos szerepe csak a szocializmus és kommunizmus öngazgatás-konceptiója és etatista (sztálinista) ideológiája közti ellentét általános keretén belül érthető meg. Ennek az ellentétnek véleményem szerint igen nagy jelentősége volt a monisztikus szocializmus felbomlása szempontjából, ami nemigen derül ki a demokratikus átmenetről folyó mai vitákból.
- ⁸ Ezek a hivatkozások természetesen illusztrációként szolgálnak. A szlovén (és a korábbi jugoszláv) politikatudomány részletes története sokkal teljesebb bibliográfiát igényelne.
- ⁹ A szlovén átalakulásról vö. Fink-Hafner 1992; Rus 1992; Jambrek 1992; Bibič 1993a.
- ¹⁰ Itt és a következő részben nagyban támaszkodtam a Szlovén Politikatudományi Társaság éves konferenciáinak jegyzőkönyveire (1989–1993).
- ¹¹ A civil társadalom eszméjének szlovéniai újjászületésében döntő szerepet játszott az 1980-as években egy ifjú társadalomtudós (szociológus), Tomaž Mastnak (1985; 1992).

- ¹² Lásd a Szlovén Köztársaság Tudományos és Technikai Minisztériumának 1992-es stratégiai dokumentumát a tudomány fejlesztéséről. A politikatudományról szóló rész egy bővebb anyagon alapul, melyet Marjan Svetličič professzor, a politikatudományi kutatások koordinátora állított össze a politológus közösséggel együttműködve.
- ¹³ Néhány jogász azt gondolja, hogy voltaképpen csak az előbbi minősül valódi parlamentnek, míg az utóbbi, mely a törvényhozói folyamatban csupán halasztó hatályú vétóval rendelkezik, nem tekinthető a parlament részének.
- ¹⁴ Szlovéniában két etnikai tanulmányokra szakosodott intézmény működik: a ljubljanaei Etnikai Tanulmányok Intézete mely a *Razprave in gradivo* (Szerződéses és Dokumentumok) című periodikát adja ki, valamint az Etnikai, Regionális és Szociológiai Tanulmányok Európai Központja a maribori egyetemen.
- ¹⁵ A Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia Filozófiai Intézetének kutatócsoportja nemrégiben néhány figyelemre méltó eredményt ért el a politikai filozófia területén (T. Mastnak, R. Riha, N. Pagon és mások). Lásd például a *Filozófski vestnik/Acta philosophica* legutóbbi kötetét.
- ¹⁶ Természetesen nagyon jelentős művek születtek a társadalomtudomány többi területén is (lásd pl. Hribar 1989; Rupel 1992). Igen fontos kutatási eredményeket közöl a *Nova revija* 57., tematikus száma, amely a szlovén nemzeti kérdéssel foglalkozik.
- ¹⁷ Lásd még *Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede. Informacija o študiju* 1993/1994. Hozzá kell tenni, hogy a politikatudományt a bölcsészettudományi kar hallgatói is felvehetik melléktantárgyként.
- ¹⁸ Lásd még *Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede. Podiplomski študij na Fakultati za družbene vede* 1993/1994.
- ¹⁹ Az adatok a Társadalomtudományi Kar hivatalából származnak.
- ²⁰ A Társadalomtudományi Intézetet 1991-ben alapították a TPUK Kutató Intézetének és a Szociológiai Intézetnek az összevonásával.

HIVATKOZÁSOK

- Adam, France (ed.) 1993. *Volitive in politika po slovensko (Elections and Politics in Slovenian Way)*. Ljubljana: ZPS
- Andrews, William G. (ed.) 1982. *International Handbook of Political Science*. Westport, Conn.–London, Engl.: Greenwood Press
- Bebler, Anton 1971. *Military Rule in Africa*. Princeton, New Jersey: Center of International Studies, Princeton University
- 1991a. The armed forces in the Yugoslav conflict. *International Defense Review*, (24)4, 306–309.
- 1991b. Politischer Pluralismus und die jugoslawische Berufsmilitar. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 3, 257–273.
- 1991c. La „guerre des dix jours”. *L’Hebdo*, July, 18–20.
- 1992a. The Neutral and Non-Aligned States in the New European Security Architecture. *The International Spectator*, (Vol. XXVII) 1 (January–March)
- 1993a. Yugoslavia’s Variety of Communist Federalism and her Demise. *Communist and Post-Communist Studies*, March, 72–86.
- 1993b. The Yugoslav People’s Army and the Fragmentation of a Nation. *Military Review*, 38–51.
- 1993c. The Armed Conflicts on the Balkans in 1990–93; Social, Economic and Political Underpinnings and the International Extraregional Framework. In: *Armed Conflicts in the Balkans and European Security*. International Conference, Ljubljana: Ministry of Defence – Center for Strategic Studies, 20–22 April 1993, 23–42.

- Bebler Anton–Jim Seroka (eds.) 1990. *Contemporary Political Systems: Classifications and Typologies*. London-Boulder: Lynne Renner
- Benko, Vlado 1970. Mednarodne skupine pritiska (International Pressure Groups). *Antropos*, 3–4, 33–44.
- 1978. Stanje in perspektive znanosti o mednarodnih odnosih (State and Perspectives of the Science on International Relations). *Teorija in praksa*, 13, 299–309.
- 1987 (1977). *Mednarodni odnosi* (International Relations). Maribor: Obzorja
- 1991. Emancipacijski potenciali in emancipacijska strategija Slovenije (Emancipatory Potentials and Emancipatory Strategies of Slovenia). *Teorija in praksa*, (28) 10–11, 1218–1221.
- 1992. O vprašanju prioritet v zunanji politiki Slovenije. (About the Issues of Priorities in Foreign Policy of Slovenia.) *Teorija in praksa*, (29) 1–2, 3–11.
- 1993. Nevtralnost in mednarodni sistemi (Neutrality and International Systems). *Teorija in praksa*, (30) 11–12, 1071–1085.
- Bibič, Adolf 1984 (1972). *Zasebnitvo in skupnost* (Particularity and Community). (2nd, enlarged edition) Ljubljana: Mladinska knjiga (viz Delavska enotnost)
- 1981. *Interesi in politika* (Interests and Politics). Ljubljana: Delavska enotnost
- 1982. Yugoslavia. In: Andrews G. William (ed.) *International Handbook of Political Science*. Westport, Connecticut-London, England: Greenwood Press, 383–419.
- 1989. Več obrazov (politicnega) pluralizma (Several Faces of Political Pluralism). In: Bibič et al. (eds.) *Politični pluralizem in demokratizacija javnega življenja*. Izola: Slovensko politološko društvo
- 1990. *Civilno društvo i politički pluralizam* (Civil Society and Political Pluralism). Zagreb: Cekade
- 1991. Študij politologije (The Political Science Studies). *Teorija in praksa*, (28) 8–9, 1134–1138.
- 1992a. Nekateri vidiki pluralizacije družbe in države na Slovenskem (Some Aspects of Pluralization and Democratization of Society and State in Slovenia). In: Fink-Hafner–Stremčnik (ed.) 1992, 155–175.
- 1992b. Racionalnost in razsežnosti opozicije (Rationality and Dimensions of Opposition). *Teorija in praksa*, (28) 1, 1234–1245.
- 1993a. The Emergence of Pluralism in Slovenia. *Communist and Post-Communist Studies*, (26) 4 (December), 367–386.
- 1993b. Democracy and Civil Society. International Conference on *Civil Society, Democracy* prepared by IPSA RC on Socio-Political Pluralism and Slovenian Political Science Association. Bled, September 16–18.
- 1994. In Search of Political Pluralism: The Case of Slovenia. In: Bučar–Kuhnle (ed.) 1994.
- Bibič, Adolf et al. (eds) 1965. *Aktualni problemi politične znanosti* (Topical Questions of Political Science). Ljubljana, VŠPV
- Bibič, Adolf–Novosel Pavle (eds.) 1971. *Politiška Znanost. Predmet i metode* (Political Science. Subject and Methods). Zagreb: Naprijed
- Brezovšek, Marjan 1991a. Slovenski parlament: Okvir za analiziranje (The Slovenian Parliament. Framework for Analysis). In: *Parlamentarizem: dileme in perspektive*. Ljubljana: Slovensko politološko društvo
- 1991b. Parlamentarni nadzor nad izvršno oblastjo (The Parliamentarian Control over Executive Power). *Teorija in praksa*, (28) 3–4, 317–321.
- 1992a. *Dihotomija politike in administracije: poizkus razvojne tipologije (Dichotomy of politics and Administration)*. *Teorija in praksa*, (29) 11–12, 153–159.
- 1992b. Primerjava med ameriškim in kanadskim federalizmom (A comparison of American and Canadian Federalism). *Teorija in praksa*, (29) 9–10, 961–976.

- Brezovšek, Marjan 1992c. *Vrzeli v prehodu k demokraciji* (Deficits in that Transition to Democracy). In: Fink-Hafner-Strmčnik (eds.) 1992.
- 1993. *Implikacije evropskih federalizmov in federalizacije Evrope na bodoči položaj Slovenije v Evropi* (Implications of European Federalisms and of Federalization of Europe on Slovenia). Ljubljana: CMO, FDV (Research Report)
- Brglez, Milan 1993. *Diplomatska mreža majhne države* (Diplomatic Network of a Small State). Ljubljana: FDV (Research Report)
- Brinar, Irena 1990. *Ekonomski pogoji meddržavnega federalizma in zahodnoevropski integracijski procesi* (Economic Conditions of Inter-State Federalism and West-European Integration Processes). In: Kranjc Stane-Berni Strmčnik (eds.) *(Kon) federalizem; večinsko odločanje in konsenz*. Ljubljana: Slovensko politološko društvo
- 1991. *Evropski parlament od posvetovalne skupščine do zakonodajnega organa* (The European Parliament From Common Assembly to Legislator). In: Kranjc Stane-Berni Strmčnik (eds.) *Parlamentarizem: dileme in perspektive*. Ljubljana: Slovensko politološko društvo
- 1992. *Slovenija med Evropo in nekdanjo Jugoslavijo* (Slovenia Between Europe and Former Yugoslavia). In: D. Fink-Hafner-Strmčnik (eds.) 1992, 73–86.
- Brinar, Irena-Stein Kuhnle 1994. *Perspectives on European Integration in Smaller Democracies. Norway and Slovenia Compared*. In: Bučar and Kuhnle (eds.) 1994.
- Bučar, Bojko 1990. *Prenova študija na FSPN – politologija mednarodne smer* (Renewal of the Study in FSPJ: the case of Political Science – International relation. *Teorija in praksa*, (27) 1–2, 235–237.
- 1992. *The New Orientations in Slovenian Foreign Policy*. In: Hanspeter Neuhold (ed.) *The Current State and the Future Prospects for Political and Economic Transformation in East-Central European Countries*. Laxenburg: Österreichisches Institut für Internationale Politik
- 1993a. *Universalism and Regionalism in Slovene Foreign Policy*. In: Marjan Senjur (ed.) *Slovenia – a Small Country in the Global Economy*. Ljubljana: CIGD and San Francisco: International Center for Economic Growths, 73–83.
- 1993b. *The Role of Small States and Regions in the Future of Europe*. In: Silvo Devetak-Sergej Flere-Gerhard Seewann (eds.) *Kleine Nationen und Ethnische Minderheiten im Umbruch Europas*. Small Nations and Ethnic Minorities in an Emerging Europe. München: Slavica Verlag dr. Anton Kovač, 128–132.
- 1993c. *Mednarodni regionalizem – mednarodno večstransko sodelovanje evropskih regij* (International Regionalism – International Multilateral Cooperation of European Regions). Ljubljana: Faculty of Social Science
- Bučar, Bojko-Stein Kuhnle (eds.) 1994. *Small States Compared: The Politics of Slovenia and Norway*. Bergen: Alma Mater (forthcoming)
- Dahl, A. Robert 1989. *Democracy and its Critics*. New Haven-London: Yale University Press
- Djordjevič, Jovan et al. (eds.) 1979. *Political Science in Yugoslavia*. Beograd: Union of Political Science Associations of Yugoslavia
- Easton, David-John G. Gunnell-Luigi Graziano (eds.) 1991. *The Development of Political Science. A Comparative Perspective*. London and New York: Routledge
- Ferfila, Bogumil 1991. *The Economic and Politics of Socialist Debacle: The Yugoslav Case*. Lanhan-London: The University Press of America
- 1992. *Nekateri problemi novonastajajočih držav. Primeri Quebeca, baltičkih držav in Slovenije* (Some Problems of the Newly Emerging States – The Case of Quebec, Baltic and Slovenia). In: Fink-Hafner-Strmčnik (eds.) 1992, 15–32.
- 1993a. *The Last Reform of Communism*. Ljubljana: Magnolija
- Ferfila Bogomil-Paul Philips 1993. *The Rise and Fall of the Third Way: Yugoslavia 1945–1991*. Halifax: Fernwood Publishing

- Fink-Hafner, Danica 1991a. Glasovalno obnašanje poslancev v slovenski skupščini (The Voting Behavior of the Deputies in the Slovenien Parliament). *Teoria in praksa*, (28).
- 1991b. Odprtost parlamenta za družbene pobude kot kazalec njegove modernosti (The Openess of the Parliament for Social Initiatives as in an Indicator of its Modernity). *Teoria in praksa*, (28) 3–4, 321–325.
- 1992a. *Nova družbena gibanja – subjekti politične inovacije* (The News Social Movements – Subjects of Political Innovation). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- 1992b. Ali je z reformo volilnega sistema mogoče preoblikovati strankarsko areno? (Is it Possible to Change the Party Arena with a Reform of the Electoral System?) *Teoria in praksa*, (29) 7–8, 728–734.
- 1992c. Political Modernization in Slovenia in the 1980' and at the Beginning of the 1990'3. *The Journal of Communist Studies*, (8) 4, 210–226.
- 1992d. *Transformacija intermediacijskega prostora in nastajanje novih vzorcev oblikovanja politik na Slovenskem* (Transformation of the Intermediary Space). In: Fink-Hafner–Strmčnik (eds.) 1992, 177–194.
- 1993a. Slovenia in a Process of Transition to Political Pluralism. Paper Presented to Conference on *Civil Society, Political Society, Democracy*, prepared by IPSA RC on Socio-Political Pluralism and Slovenian Political Science Association, Bled, September 16–18.
- 1993b. „Polici analiza“ – perspektivno in dinamično področje pedagoškega in raziskovalnega dela („Policy Analysis“ – a Promising and Dynamic Field in Teaching and Research.) *Teoria in praksa*, (30) 1–2, 92–99.
- 1993c. *Uveljavljanje slovenskih interesov v procesu oblikovanja politik Evropske skupnosti/unije – Premier kmetijske politike* (The Affirmation of the Slovenian Interests in the Process of Formation of Policies of the European Community/European Union). Ljubljana: Center za politološke raziskave IDV, FDV (Research Report)
- 1993d. *Nastajane evropske države* (The Emergence of the European State). *Razgledi*, 8, 13.
- 1993e. Policy skupnosti in nekateri problemi vladanja v prehodnem obdobju (Policy Communities and Some Problems of Governing in the Transition Period). In: Zajc Drago (ed.) *Slovenski parlament v procesu politične modernizacije*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije, 107–122.
- Fink-Hafner, Danica–Stane Kranjc–Berni Strmčnik (eds.) 1990. *Volitve '90* (Elections '90). Ljubljana: Slovensko politološko društvo
- Fink-Hafner, Danica–Berni Strmčnik (eds.) *Nastajanje slovenske državnosti*. Ljubljana: Slovensko politološko društvo
- Fink-Hafner, Danica–Svåsand 1994. *The Status of Political Parties in Old and New Democracies*. In: Bučar–Kuhnle (eds.) 1994.
- Gantar, Pavel 1993. The Revival of Civil Society in Slovenia and its Relevance in the Transition to Political Pluralism. Paper Presented to Conference on *Civil Society, Political Society, Democracy*, prepared by IPSA RC on Socio-Political Pluralism and Slovenian Political Science Association, Bled, September 16–18.
- Godina-Vuk, Vesna 1991. *Socializacijska teorija Talcotta Parsonsa* (Socialization Theory of Talcott Persons). Ljubljana: Section for Social Anthropology of the SSS
- Grizold, Anton 1990. *Militarizacija in vojaško industrijski kompleks* (Militarization and Military-Industrial Complex). Ljubljana ČKZ
- Grizold, Anton (ed.) 1991. *Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost* (Demilitarization of Slovenia and National Security). Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče
- 1992. Der Krieg in Jugoslawien 1991–1992. *Österreichische Militärische Zeitschrift*, 5, 395–411.

- Gunnel, G. John–David Easton 1991. *Introduction*. In: Easton–Gunnel–Graziano (eds.) 1991, 1–12.
- Hribar, Tine 1989. *Slovenska državnost* (Slovenian Statehood). Ljubljana: Cankarjeva založba
- Jambreč, Peter (1989.) *Oblast in opozicija v Sloveniji* (Power and Opposition in Slovenia). Maribor: Obzorja
- 1992. *Ustavna demokracija* (Constitutional Democracy). Ljubljana: DZS
- Jelušič, Ljubica 1992. *Legitimnost vojaštva v sobodni družbi* (The Legitimacy of Military in Contemporary Society). Ljubljana: FDV (Unpublished Doctoral Dissertation)
- Jesih, Boris 1991. *Avstrijske politične stranke in manjšinsko vprašanje* (The Austrian Political Parties and Minority Question). Ljubljana: FSPN (Unpublished M. A. Thesis)
- Južnič, Stane 1966. *Latinska Amerika. Nastanek i razvoj društveno-ekonomskih struktura* (Latin America. Emergence and Development of Socio-Economic Structures). Beograd: Institut za medjunarodnu politiku i privredu
- 1968. *Latinska Amerika. Društvena struktura i politički sistemi* (Latin America. Social Structure and Political Systems). Beograd: Institut za medjunarodnu politiku i privredu
- 1980. *Kolonializem in dekolonizacija* (Colonialism and Decolonization). Maribor: Obzorja
- 1989. (1973) *Politična kultura* (Political Culture). Maribor: Obzorja (2nd reviewed and enlarged edition)
- 1993. *Identiteta* (Identity). Ljubljana: FDV
- Keane, John 1988. *Democracy and Civil Society*. London: Verso
- Klinar, Peter 1992. *Slovenska nacionalna zavest v času osamosvajanja* (The Slovenian National Consciousness in the Period of Self-emancipation). In: Toš (ed.) 1992, 19–34.
- Komac, Miran 1990. *Politična kultura, narodnostna identiteta, migracijski procesi in etnorazvoj* (Political Culture, Ethnic Identity, Migrational Process and Ethno-Development). Ljubljana: FSPN (Unpublished Doctoral Dissertation)
- Kranjc, Stane 1992. *Razvoj strank in strankatskega pluralizma na Slovenskem (1988–1991)* (Development of Parties and Party Pluralism in Slovenia). Ljubljana: Institut za družbene vede, Center za politološke raziskave FDV (Research Report)
- 1993. *Politične stranke in parlament: parlamentarne frakcija (skupine, klubi)* (Political Parties in Parliament: The Parliamentary Fractions). In: Zajc (ed.) 1993, 77–106.
- Kristan, Ivan 1989. Degradacija suverenosti SR Slovenije. Ob spremembah ustave SFRJ (Degradation of the Sovereignty of SR of Slovenija). ZZR, 49.
- Kropivnik, Samo 1992. Empirično proučevanje parlamentov (Empirical Research of the Parliaments). *Teoria in praksa*, 3–4.
- 1993a. *Politični zemljevid Slovenije nekoč in danes* (The Political Map of Slovenia in the Past and Today). Ljubljana: FDV, Unpublished M. A. Thesis
- 1993b. Proučevanje volilnih izidov (Research of the Elections Returns). *Teoria in praksa*, (30) 9–10, 937–949.
- Lukšič, Igor 1990. Opozicija (Oposition). *Časopis za kritiko znanosti*, 132–133.
- 1991. *Demokracija v pluralni družbi?* (Democracy in Plural Society?). Ljubljana: ZPS
- 1992. Morala in Politika (Ethnics and Politics). Ekološko gibanje, politika, morala. *Časopis za kritiko znanosti*, 19–39.
- 1993a. Zmagovalci in poraženci volitev 1992 (The Winners and Losers of the Elections in 1992.) In: Adam Frane (ed.) *Volitve in politika po slovensko*. Ljubljana: ZPS

- Lukšič, Igor 1993b. Opozicija in vlada v senci (Opposition and the Shadow Government). In: Zajc Drago ur. *Slovenski parlament v procesu politične modernizacije*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenija: 137–158.
- 1993c. *Neokorporativizem. K razumevanju korporativizma* (Neocorporatism. A Contribution to the Understanding of Corporativism). Ljubljana: FDV (unpublished Doctoral Dissertation)
- Maček, Matjaž 1976. *Logična problematika funkcionalne analize* (The Logical Problems of Funkcional Analysis). Ljubljana: FSPN (Unpublished M. A. Thesis)
- 1983. „Policy“ znanosti („Policy“ Sciences). *Teoria in praksa*, (20) 12, 1694–1699.
- Markič, Boštjan 1991a. Slovenski parlament v nastajanju (The Dmerging Slovenian Parliament). *Teoria in praksa*, (28) 3–4, 341–347.
- 1991b. Parlamentarizem: dileme in perspektive (Parliamentarism: Dilemmas and Perspectives). *Teoria in praksa*, (28) 10–11, 1218–1222.
- 1992a. Politika in javno mnenje (Politics and Public Opinion). *Teoria in praksa*, (29) 1–2, 100–109.
- 1992b. Volitve 1992 (Elections 1992). *Teorija in praksa*, (29) 11–12, 1176–1182.
- 1993. Politologija in proučevanje političnega sistema (The Political Science and the Research of the Political System). *Teorija in praksa*, (30) 3–4, 297–300.
- Mastnak, Tomaž (ed.) 1985. *Socialistična civilna družba?* (Socialist Civil Society?). Ljubljana: Krt
- 1992. *Vzhodno od raja* (To the East from the Eden). Ljubljana
- Petrič, Ernest 1977. *Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin* (Entiric Minority Protection in International Law). Maribor: Obzorja
- 1984. *Pravica do samoodločbe* (The Right to Self-Determination). Maribor: Obzorja
- Prunk, Janko 1992. *Slovenski narodni vzpon* (The Ascent of the Slovenian Nation). Ljubljana: DZS
- Ribičič, Ciril – Zdravko Tomac 1989. *Federalizam po meri budućnosti* (Federalism According to the Measure of Future). Zagreb: Globus
- Rizman, Rudi (ed.) 1991. *Študija o etnonacionalizmu* (Studies on Ethnonacionalism). Ljubljana: Krt
- 1994. Kučan – usoda Hindenburga? *Delo, SP*, 1 (January)
- Roter, Zdenko – Marko Kerševan 1982. *Vera in nevera v Sloveniji, 1968–1978* (Religion and Atheism in Slovenia). Maribor: Obzorja
- Rupel, Dimitrij 1992. *Slovenstvo kot politično prepričanje* (The Slovenianism as a Political Persuasion). Ljubljana: Kres
- Rus, Veljko 1992. *Med antikomunizmom in postsocializmom* (Between Anti-Communism and Post-Socialism). Ljubljana: FDV
- Simoniti, Iztok (ed.) 1989. *Evropa 1992* (Europe 1992). Ljubljana: Delo-Gospodarski vestnik
- Svetličič, Marjan 1985. *Zlate mreže transnacionalnih podjetij* (The Golden Networks of Transnational Corporations). Ljubljana: Delavska enotnost
- 1992. *International Relations Experts and Foreign Policy: Case of Slovenia*. European Consortium for Political Research; Workshop: Foreign policy Professionals and Political Science. Limerick, March 30–April 4.
- Svetličič, Marjan 1993a. *Foreign Investment in Central and Eastern Europe* (with P. Artisien and M. Rojec). New York: St. Martin's Press
- 1993b. Globalization, Economic Integration, and Political Disintegration. Ljubljana: *Development and International Cooperation*, 16 (9), 99–119.
- 1993c. Izhodišča razvojne strategije Slovenije (Starting Prints of Developmental Strategy of Slovenia). *Teorija in praksa*, (30) 1–2, 26–38.

- Šabič, Zlatko 1994. *International Parliamentary Organs in European Institutional Organizing: Selected Cases*. (Unpublished M. A. Thesis) Ljubljana: Faculty of Social Sciences
- Toš, Niko (ed.) 1987. *Slovensko javno mnenje 1987* (The Slovenian Public Opinion). Ljubljana: Delavska enotnost
- 1992a. *Slovenski izziv* (the Slovenia Challenge). Ljubljana: FDV-IDV, Center for the Research of Public Opinion and Mass Communications
- 1992b. *Demokratizacija v Vzhodni Evropi – primer Slovenije* (Democratization in Eastern Europe: The Case of Slovenia). In: Toš (ed.) 1992a, 165–189.
- 1992c. *Politične stranke, volilci in njihove idejne orientacije* (Political Parties, Voters and their Ideological Orientations). In: Toš (ed.) 1992a, 97–132.
- 1993. Social Change and Shift of Values: Democratization Processes in Slovenika 1980–1990. *Nationalities Papers*, (21) 1, 23–41.
- Ule, Mirjana–Vlado Miheljak–Metka Mencin 1993. *Mladina '93: delno poročilo* (Youth '93). Ljubljana: IDV, FDV (Research Report)
- Vidovič, Stane 1994. *Proces osamosvajanja Republike Slovenije* (Process of Emancipation of Slovenia). Ljubljana: FDV (Unpublished M. A. Thesis)
- Vreg, France–Tomo Korešec (eds.) 1981. *Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo* (1961–1981). Ljubljana: FSPN
- Zajc, Drago et al. 1990a. *Pomen oblik neposredne demokracije v sodobnih političnih sistemih. Referendum in sprejemanje nove slovenske ustave*. The Importance of the Forms of Direct Democracy in Contemporary Political Systems. Referendum and the New Slovenian Constitution. Ljubljana: inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti
- 1990b. *Volitve in oblikovanost strank* (The Elections and Formation of Political Parties). In: Fink-Hafner–Strmčnik (eds.) 1990.
- 1991. Vloga parlamentarnih delovnih teles v legislativnem procesu (The Role of the Parliamentary Bodies in the Legislative Process). *Teoria in praksa*, (28) 3–4, 362–366.
- 1992. Odnos med parlamentom in vlado (The Relationship between Parliament and Government). *Vestnik za javno upravo*, (28) 3–4, 239–342.
- 1993a. *Procesi politične modernizacije v (Vzhodni) Evropi in v Sloveniji* (Processes of Political Modernization in [Eastern] Europe and in Slovenia). In: Zajc Drago (ed.) *Slovenski parlament v procesu politične modernizacije*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije, 9–27.
- 1993b. *Procesi političnega odločanja c delegatski skupšini* (The Processes of Political Decision-Making in the Delegate Assembly). Ljubljana: FDV (Unpublished Doctoral Dissertation)
- 1993c. *Volitve kot sredstvo in kriterij demokratizacije v Vzhodni Evropi in Sloveniji* (Elections as an Instrument and Criterium of Democratization in Eastern Europe and in Slovenia). In: Frane Adam (ed.) *Volitve in politika po slovensko*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 167–184.
- Zver, Milan 1990. *Politična misel slovenskih socialdemokratov med obema vojnama* (Political Thought of the Slovenian Social Democratic between the two Wars). Ljubljana (Unpublished M. A. Thesis)
- Žagar, Mitja 1989. *Politični pluralizem: stvarnost in perspektive* (Political Pluralism: Reality and Perspectives). In: Bibič et al. (eds.) 1989.
- 1992. Status and protection of national communities Ethnic minorities in the Constitution of the Republic of Slovenia (basic information). *Gradivo in razprave*, 26–27, 5–20.
- 1994. *National Sovereignty at the End of the 20th Century: Relationization of Traditional Concepts – The Case of Slovenia*. In: Bučar–Kuhnle (eds.) 1994.

- Židan, Alvjzija 1992a. *Prispevki za kvalitetno družboslovje* (Contributions for a qualitative Social Science). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport
- 1992b. *Demokratska politična kultura srednješolcev* (Democratic Political Culture of High School Youngsters). Ljubljana: FDV–IDV (Research Report)

